

SNJEŽANA PAUSEK-BAŽDAR

PRILOG ŽIVOTOPISU JOSIPA FRANJE DOMINA (1754—1819)
NA TEMELJU ISTRAŽIVANJA PREPISKE I ARHIVSKIH IZVORA

1. Uvod

Josip Franjo Domin je rođen u Zagrebu 28. siječnja 1754, gdje je i umro 19. siječnja 1819. godine. Bavi se prirodnim znanostima i slovio je kao znamenit učenjak u zemljama Austrijske Monarhije. Djelovao je kao profesor na akademijama u Györu i Pečuhu i na Sveučilištu u Pešti, a bio je i član mnogih znanstvenih komisija. Imenovan je redovnim i počasnim članom dviju talijanskih akademija. Bio je zagrebački kanonik, arhidakon Vrbovca, Varaždina i Vaške, apostolaki protonator i član konzistorija biskupije.

Uz Josipa Domina još dva predstavnika iz pokoljenja obitelji Domin zauzimaju istaknuto mjesto u našoj kulturnoj povijesti. To je Josipov mlađi brat Mirko (Imbrih) (1776—1848), koji je dao doprinos razvoju pravnih znanosti u nas, te njegov unuk *Alfonz Domin Petruševečki* (1835—1871), koji je stekao svjetski glas učenjaka na području povijesti međunarodnog prava.¹

Proučavanje Dominovih radova, a osobito njegova djela *Dissertatio physica de aeris factitii generi, natura et utilitatibus* (Fizikalna rasprava o postanku, naravi i koristi umjetnog zraka), Győr 1784, u kojoj je dan pregled kemije plinova u obzoru kasne flogistonske teorije, potaknulo je zanimanje za njegov život.²

Dominov životopis nalazimo u enciklopedijama, biografskim leksikonima i općim djelima iz kulturne i znanstvene povijesti već od početka stoljeća pa sve do danas. Svjedočanstva o Dominovu životu sačuvali su potomci obitelji iz koje je i on potekao. Sjedlnivki ih s ranije poznatim podacima, najprije je *Leander Brozović* sastavio Dominov životopis,³ a zatim i *Zdravko Faj*. Drago-

¹ Juraj Andrassy, Život i rad Alfonza Domina Petruševečkog, *Rad JAZU*, Knjiga 226, Zagreb 1939, str. 173. i 174. Analizirajući s pravnog gledišta rad Alfonza Domina, unuka Josipova mlađeg brata Mirka Domina, autor je obradio i porijeklo obitelji Domin; Ivan Ulčnik, Stari zagrebački privrednici, *Zagreb, Revija društva zagrebcana*, God. V, br. 5, Zagreb 1937, str. 132—138; Ivan Esih, Zagrebačka obitelj Domin u hrvatskoj kulturi, *Narodni list*, br. 2723, Zagreb 23. ožujka 1954.

² Dominova *Fizikalna rasprava* je tiskana kao kritičko izdanje u okviru Osnovnog plana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb 1987.

³ *Leander Brozović*, Biographisches über Joseph Franz Domin, *Centaurus*, br. 2, Copenhagen 1951, str. 38—43. Autor se koristi jednim dijelom podataka sačuvanih u ostavštini obitelji Domin, koji su najprije bili u posjedu Vladimira pl. Domina,

cjene podatke o obitelji Domin objavio je i *Juraj Andressy* u radu o Alfonzu Dominu Petruševčkom.⁴

Nedavna istraživanja dokumenata pohranjenih u mađarskim arhivima ponula su praznine u Dominovu životopisu.

Dosada je bilo poznato da je Domin 1769. godine u petnaestoj godini života stupio u isusovački red, da je dvije probne godine proveo u kolegiju u Beču, a zatim da je 1771. godine nastavio školovanje u Leobenu u Štajerskoj. Nakon toga je školske godine 1772/73. poslan u Graz da ponovi jednu godinu humaniora. Ta se pogodnost ukazivala samo istaknutim članovima reda. Međutim, kako je 21. srpnja 1773. godine isusovački rad ukinut, spriječen je uobičajeni slijed naobrazbe članova reda. Svi dosadašnji Dominovi biografi i oni koji su pisali o njegovu životu i radu pretpostavili su da je Domin studirao i završio studij filozofije i teologije u Beču, a potom da je u Beču i doktorirao, što se pokazalo netočno. Osim toga nije bilo poznato koje je godine Domin započeo službovati kao profesor fizike na Kraljevskoj akademiji znanosti u Györu, niti je bilo poznato što je sve ometalo njegov izbor za profesora fizike na Filozofskom fakultetu Peštanskog sveučilišta i kada je započeo s predavanjima.

Istraživanja podataka sačuvanih u Mađarskom državnom arhivu i Dominove prepiske sačuvane u knjižnici benediktinske opatije u Pannonhalmu (Martinsberg) kraj Győra u Mađarskoj popunjuju Dominov životopis. Uz to istraživanja prepiske pokazuju nam u novom svjetlu Dominovu polemiku s Antunom Kukecom, profesorom na Zagrebačkoj akademiji znanosti, otkrivaju Dominovu vezu s hrvatskim latinistom i polihistorom Alojzom Adamom Baričevićem (1756—1806), a svjedoče i o Dominovoj prisutnosti i značenju u zagrebačkom znanstvenom krugu, gdje je boravio u vrijeme školskih praznika i gdje je proveo posljednjih devetnaest godina života.

2. Studij Josipa Franje Domina

Po ukinuću isusovačkog reda i uredbi kraljice Marije Terezije svi su se članovi reda trebali vratiti u svoju domovinu. Tako se i Domin vraća iz Graza u Zagreb. Tu doživljava zajedničku sudbinu zagrebačkog klera po kojoj mu je bilo propisano da studira dijelom u Beču, a dijelom u Zagrebu. Tako je Domin ujesen 1773. godine primljen među pitomce Hrvatskog kolegija utemeljenog u Beču.⁵ Studirao je filozofiju. Sljedeće, 1774. godine vratio se u Zagreb, gdje je nastavio studij i postigao diplomu gimnazijskog profesora.

a kasnije prešli u posjed Gizele Domin iz Osijeka. Njima se koristio i Zdravko Faj. O fizikalnom radu hrvatskog fizičara 18. stoljeća Josipa Franje Domina, *Starine JAZU*, knjiga 57, Zagreb 1978, str. 211—262. Tamo gdje drugi arhivski izvori nisu navedeni podaci su uzeti iz ta dva rada.

⁴ Juraj Andressy, rad naveden u bilješki 1.

⁵ Poput ostalih naroda i Hrvati su podigli svoje kolegije u kojima su studenti imali potpunu opskrbu i bili pod nadzorom poglavara. Tako su tijekom vremena nastali hrvatski kolegiji u Bologni (1563), Rimu (1560), Beču (1564) i Grazu (1608). Ovaj zadnji je bio 1624. godine ukinut i spojen s Bečkim kolegijem. Naredbom cara Josipa II. Bečki kolegij je 1783. godine raspušten i zatvoren. Posljednji rektor je bio Josip Galuf. Vidi: Vjekoslav Noršić, Hrvatski kolegij u Beču, *Croatia Sacra*, br. 1, Zagreb 1931, str. 143—145.

Najbolji Dominov prijatelj bio je *Michael Paitner* (1753—1769), njegov nekadašnji školski kolega iz kolegija u Leobenu, a kasnije naslovni biskup i član Dvorskog savjeta za crkvena pitanja u Beču. S njim se Domin redovito dopisivao i povjeravao mu svoje misli i probleme. Iz pisma Paitneru saznajemo da su postojala dva razloga za Dominov povratak i nastavak studija u Zagrebu. Jedan se odnosio na zdravstvene teškoće, a drugi na propise zagrebačkog klera po kojima su neki pitomci djelomično studirali u Hrvatskom kolegiju u Beču, a djelomično u Zagrebu. Tako u jednom pismu Domin kaže: »Rođen sam u Zagrebu 28. siječnja 1754. godine. Godine 1769. u mjesecu rujnu sam stupio u Družbu Isusovu u Beču kod Sv. Ane. Kao što znaš, 1772. zajedno smo bili u Leobenu, a 1773. u Grazu. Otuda sam ja otišao u Zagreb i uskoro bio upisan među pitomce Hrvatskog kolegija utemeljenog u Beču, dođoh u Beč, a nakon svršena tri semestra u onom gradu, u mjesecu veljači 1774. pošao sam radi liječenja opet u Zagreb i tamo završio filozofiju i teološki bijenij.⁶ Domin ne spominje o kakvu se liječenju radilo. U nepotpunim i neobjavljenim ispisima o Dominovu životu, koji se nalaze u rukopisnoj ostavštini Istvána Horváta, također se spominju zdravstvene teškoće kao razlog Dominova povratka i završetka studija u Zagrebu.⁷ Međutim, u jednom pismu Paitneru, godinu dana kasnije, Domin izričito kaže: »Po dolasku u Zagreb doživio sam zajedničku sudbinu zagrebačkog klera i bio pripisan dijelom u Beču u Hrvatskom kolegiju, a dijelom u Zagrebu.«⁸

Studij filozofije je trajao četiri semestra. Domin je završio tri semestra u Beču, a potom se vratio u Zagreb, gdje je 1774. godine završio filozofiju s matematikom i fizikom. Kao pripadnik zagrebačkog klera također je studirao teologiju. Tako je 1776. dvije godine kasnije završio i teološki studij u tzv. »malom stupnju« (parvo actu).

Ravnatelj Kraljevske zagrebačke akademije znanosti u to doba je bio *Josip Taisperger* (1735—1812). On je 21. listopada 1776. godine napisao jednu od preporuka za Dominov dalji studij navodeći, između ostalog, da je Domin završio 1774. godine filozofiju, a 1776. godine i teologiju »s takvom pohvalom i općim priznanjem svijui, da se pokazao više kao učitelj nego kao učenik« (Prilog I). Drugu preporuku za Domina je dao *Nikola Škerlec Lomnički* (1729—1799), koji je tada bio vrhovni ravnatelj nauka (superior regius studiorum et scholarum director) za Hrvatsku i Slavoniju.⁹

⁶ Prepiska J. F. Domina čuva se u zbirci isusovca *Michaela Paitnera* u knjižnici Benediktinske opatije u Panonhalmu (Martinsberg) kraj Győra u Mađarskoj. To su ujedno i jedina Dominova pisma koja sam uspjela pronaći. Ukupno ih ima 23. Pismo upućeno Paitneru iz Pečuha 23. siječnja 1769. godine. O životu i djelima M. Paitnera vidi: Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, Bibliographie, Tom VI, Paris et Bruxelles 1895, str. 88—91.

⁷ U rukopisnoj ostavštini *Istvána Horváta* u Arhivu Széchenyi biblioteke u Budimpešti nalazi se pod signaturom Quart. Lat. 1895 kratak ispis s nepotpunim podacima... o životu J. F. Domina. Vjerojatno je autor namjeravao napisati nekrolog, jer je zapisan točan datum i sat Dominove smrti (19. siječnja 1819. godine u 18 sati). Autor navodi da je Domin nastavio i završio studij u Zagrebu iz zdravstvenih razloga.

⁸ Dominova prepiska navedena u bilješki 6. Pismo upućeno Paitneru iz Pečuha 23. rujna 1791. godine.

⁹ Dominova molba s preporukama čuva se u Mađarskom državnom arhivu (Országos Levéltár) pod signaturom C₇₇ Dep. lit. pol., A₃₆, D 1771d (1770—1789). Iste podaci su navedeni i u Dominovu pismu Paitneru iz Pečuha od 23. rujna 1791. godine.

Ukinućem isusovačkog reda nastao je u Austrijskoj Monarhiji manjak javnih učitelja i profesora. Zato je kraljica Marija Terezija pozvala svjetovne i duhovne učene ljude da se posvete javnom podučavanju i odgajanju mladeži, osobito u prirodnim znanostima, matematici i njihovoj primjeni. Tim povodom je objelodanila ukaz o dodjeli stipendija za obuku budućih profesora i o poticajnim nagradama za postignuće doktorata znanosti. I naš Josip Domin je slijedio taj poziv kraljice. On je 31. listopada 1776. godine podnio molbu, uz već navedene preporuke, za stipendiju i mjesto pripravnika iz fizike i matematike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Trnavi u Slovačkoj, tada u Mađarskoj (Nagyszombat). Fakultetska komisija je prihvatila molbu i predložila Dominu za pripravnika, a Ugarsko namjesničko vijeće je 19. studenog iste godine javilo Sveučilištu u Trnavi da su odobreni predloženi kandidati te da je među njima za profesorskog pripravnika imenovan Josip Franjo Domin. Domin je djelovao godinu dana na Sveučilištu u Trnavi.¹⁰

U doba djelovanja na Trnavskom sveučilištu on je 11. travnja 1777. godine postigao doktorat iz filozofije, predmetno iz fizike i matematike. U arhivskim dokumentima i u Dominovoj prepisci nije navedena tema njegove disertacije, nego samo točan datum obrane.¹¹ Nije poznato ni kod kojeg je profesora imao obranu, ali možemo pretpostaviti da je to bio *Ivan B. Horvath* (1732 — 1799) koji je u to doba vodio katedru za fiziku, a koga je Domin petnaest godina kasnije naslijedio na Sveučilištu u Pešti. Ivan Horvath je bio značajan kao vrstan profesor i kao najplodniji pisac udžbenika iz fizike u zemljama Austrijske Monarhije. Zahvaljujući Horvathovoj poduci u teoriji i eksperimentu mogao je Domin započeti samostalno se baviti znanostima.

3. Prva službovanja u svojstvu profesora fizike na akademijama znanosti u Mađarskoj

Dosada nije bilo poznato gdje je Domin boravio u razdoblju između 1777. i 1783. godine. Bilo je poznato da je 1783. godine boravio u Györu u Mađarskoj, kao profesor na ondašnjoj akademiji, jer su sačuvane ispitne teze koje su njegovi studenti branili te godine.¹²

Međutim, arhivski izvori svjedoče o tome da je Domin već od 1777. godine bio profesor na Kraljevskoj akademiji u Györu (Jaurinum). Ukinućem isusovačkog reda nekadašnje isusovačke akademije privremeno djeluju po programu *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Jesu* (Temelj i uredba studija Družbe Isusove). Ta je uredba 1777. godine zamijenjena novom uredbom kraljice Marije Terezije *Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae et provincias eidem adnexas* (Temelj odgoja i svih predavanja za kraljevstvo Ugarske i pridružene mu krajeve), po kojoj je utemeljen novi pro-

¹⁰ Dopis Ugarskoga namjesničkog vijeća čuva se u Mađarskom državnom arhivu pod istom signaturom navedenom u bilješci 9.

¹¹ Točan datum obrane doktorske disertacije navodi Domin u pismu Paitneru iz Trnave od 19. travnja 1777. godine.

¹² Vidi: Zdravko Faj, O fizikalnom radu hrvatskog fizičara 18. stoljeća Josipa Franje Domina, *Starine JAZU*, knjiga 57, Zagreb 1978, str. 212—214. Autor je na temelju jedne Dominove ispitne teze utvrdio da je Domin bio profesor fizike u Györu već 1778. godine, dok svi ostali biografi navode 1783. godinu.

gram i organizacija akademija. Zahvaljujući prijedlozima svoga glavnog savjetnika u pogledu školstva van Swietena, kraljičina nova reforma osobito se odnosila na unapređenje nastave iz prirodoslovlja. Nastava se utemeljuje na suvremenim znanstvenim metodama, a profesori za pojedine katedre biraju se putem natječaja. Osim što su predavali predmete za koje su bili izabrani, trebali su se baviti i znanstvenim radom.¹³

Kada je 1777. godine Sveučilište iz Trnave preseljeno u Budim, raspisan je tzv. budimski natječaj. Po tom natječaju birali su se profesori na novoutemeljenom Budimskom sveučilištu, ali istovremeno i profesori na akademijama koje su se nalazile na području mađarskog dijela Monarhije. Po tom natječaju naš Josip Domin je izabran za »javnog i redovitog profesora teorijske i eksperimentalne fizike, mehanike i gospodarstva« na Kraljevskoj akademiji znanosti u Györu.¹⁴

U vrijeme isusovaca fizika se nije predavala na Akademiji u Györu, čak ni u okviru filozofije. Od 1765. godine predavala se samo matematika, a nakon ukinuća isusovačkog reda fiziku počinje predavati tadašnji profesor matematike Boldisér Nagy (1738—1821). On je fiziku predavao do školske godine 1777/78, kada je katedru preuzeo naš Domin. U doba djelovanja Boldiséra Nagya nastavnih pomagala iz fizike nije bilo. Njegov pokušaj da na profesorskoj sjednici šk. godine 1776/77. ishodi uređenje fizikalnog kabineta nije uspio. Dolaskom Josipa Domina nabavljaju se nastavna pomagala, pa je već osamdesetih godina na Györskoj akademiji nabavljeno više uređaja za pokuse, a u nastavi fizike prati se razvoj znanosti. Osim obavljanja nastave iz fizike, mehanike i gospodarstva Domin je imao zadatak da na Györskoj akademiji predaje i heraldiku.¹⁵

Josip Domin je djelovao u Györu punih osam godina, dakle do 1785. godine. Glavni plod njegove znanstvene djelatnosti u Györu je djelo *Dissertatio physica de aeris factitii generi, natura et utilitatibus* (Fizikalna rasprava o postanku, naravi i koristi umjetnog zraka), Győr 1784. To je Dominovo najopsežnije djelo. Posvećeno je kemiji plinova. S gledišta kasne flogistonske teorije prikazana su otkrića, istraživanja, spoznaje i osobna zapažanja o raznim vrstama »umjetnog zraka«. U Györu je Domin počeo vršiti i pokuse sa zračnim balonima. Puštao je male balone na vodik, i, kao što sam kaže, on je bio prvi među znanstvenicima koji je to činio u Ugarskoj: »1. ožujka 1784. godine izvršio sam prvi pokus sa zračnim balonom u Ugarskoj i to sam činio i dalje kroz sedam godina.«¹⁶

¹³ Vidi: Zanko Dadić, *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata*, Druga knjiga, *Egzaktne znanosti u Hrvata od kraja 18. stoljeća do početka 20. stoljeća*, Zagreb 1982, str. 9, 10, i Jaroslav Šidak, *Regia scientiarum academia, Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, sv. I, Zagreb 1969, str. 49—78.

¹⁴ Sveučilište iz Trnave je preseljeno u Budim 1777. godine, a zatim 1784. godine iz Budima u Peštu. Budim je sve do 1872. godine bio samostalan grad. Podaci o Dominovu izboru po budimskom natječaju sačuvani su u arhivskim izvorima navedenim u bilješci 9. Svoj izbor spominje i Domin u pismu Paitneru upućenom iz Pečuha 23. rujna 1791. godine.

¹⁵ Jolán Zemplén, *A magyarországi fizika története a XVIII. században. A fizika szaktudományá válik*, Akadémiai kiadó, Budapest 1964, str. 164—165.

¹⁶ Dominova prepiska navedena u bilješci 6. Pismo upućeno Paitneru iz Pečuha 23. rujna 1791. godine. Joannis Nep. Stöeger u djelu *Scriptores Provinciae Austraiacae Societatis Jesu*, Wien u. Regensburg 1856, str. 64, 65, također navodi da je Domin bio prvi koji je u zemljama Ugarske vršio pokuse sa zračnim balonima.

Velika većina Dominovih biografa navodi da je Domin bio profesor i na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu, a neki navode da je to bilo 1785. godine. Međutim, prema arhivskim izvorima ne postoji ni jedan podatak u prilog toj tvrdnji.¹⁷

Györska akademija preselila se u Pečuh školske godine 1785/86, pa je Domin tamo bio profesor teorijske i eksperimentalne fizike, mehanike i gospodarstva. U Pečuhu je Domin boravio punih šest godina, do 18. veljače 1792, kada je otputovao u Peštu kao novoizabrani profesor fizike i mehanike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Pešti. Kroz četrnaest godina djelovanja na akademijama u Györu i u Pečuhu, a na temelju uredbe kraljice Marije Terezije, Domin je osim navedenih predmeta predavao i osnove kozmologije (principia cosmologia).¹⁸

Po dolasku u Pečuh Domin se više ne bavi kemijom. On je 1. listopada 1786. godine održao nastupno predavanje, koje je te godine tiskano u knjižici pod naslovom: *Sono campaniarum fulmina promoueri potius, quam prohiberi* (Zvuk zvona više potiče negoli sprečava gromove), Pečuh 1786. To je predavanje već analizirano u našoj literaturi. Njime se Domin predstavio ne samo kao izvrstan predavač i poznavalac naravi zvuka i elektriciteta nego i kao zagovornik prosvjetiteljske uloge znanosti, što se tada osobito cijenilo.¹⁹

Na poticaj gradskog liječnika Baltazara Patkovića Domin se u Pečuhu počeo baviti primjenom statičkog elektriciteta u liječenju. Ta je istraživanja nastavio i po dolasku u Peštu.

4. Dominova polemika sa zagrebačkim profesorom fizike Antunom Kukecom (na temelju podataka iz prepiske)

Rezultate rada o istraživanju elektriciteta i njegovoj primjeni u liječenju Domin je objelodanio u četiri knjižice. Za nas je najinteresantnije prvo djelo iz tog područja koje je izišlo u Zagrebu 1789. godine pod naslovom: *Commentatio in electricitatem medicam regii musaei physici Quinque-Ecclesiensis* (Tumačenje ljekovitog elektriciteta u Kraljevskom pečujskom fizikalnom učevnom zavodu). To je ujedno i jedino Dominovo djelo koje je tiskano u Zagrebu. Naši povjesničari medicine smatraju da se radi o prvom originalnom prilogu iz područja medicinskog elektriciteta koji je tiskan u Zagrebu, a Domin nazivaju pionikom elektroterapije u nas.²⁰

¹⁷ Podatak o Dominovu službovanju na Zagrebačkoj akademiji navodi L. Brozović u radu navedenom u bilješci 3, pozivajući se na ranije biografe Cuvaja, Wurzbacha, Szinyeia i Erscha.

¹⁸ Mađarski državni arhiv u Budimpešti, Helytlan Litt, pol. 1794, fons. 9, position 253. Pod tom signaturom nalazi se Dominova molba za povećanje plaće upućena vladaru 15. kolovoza 1794. godine, u kojoj pod točkom 9. navodi da je u Györu i Pečuhu predavao i osnove kozmologije.

¹⁹ Analizu i interpretaciju Dominova djela o zvuku zvona dao je Zdravko Faj u radu navedenom u bilješci 12, str. 231–245.

²⁰ Vidi: Alfred Schmid, Die elektrotherapeutischen Schriften von J. F. Domin, einem wenig bekannten Pionier der Elektrotherapie in Jugoslavien, *Centaurus*, broj 2, Copenhagen 1951, str. 11–38; Lajo Thaller, *Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji od 1770–1850*, Karlovac 1927, str. 67, 68; Lajo Thaller, Prvi hrvatski udžbenik za liječenje elektricitetom, *Novosti*, Zagreb, 12. rujna 1926.

Taj je Dominov rad bio povod da se iste godine u Zagrebu pojave dva spisa pamfletskog sadržaja: *Julii Tranquilli Animadversio in Commentationem de electricitate medica* (Prigovor Julija Tranquilla na Tumačenje o ljekovitoj primjeni elektriciteta) i *Reflexiones Zagrabienensis in Julii Tranquilli Animadversiones in Commentationem de electricitate medica secundo editae, et a quondam Tranquilli amico notis illustrata* (Zagrebačka razmišljanja o prigovorima Julija Tranquilla na Tumačenje o ljekovitoj primjeni elektriciteta, drugo izdanje, s primjedbama nekog Tranquillova prijatelja). Prvi je spis objavljen pod pseudonimom Julius Tranquillus, a u drugom spisu autor se predstavlja kao njegov prijatelj. M. D. Grmek je prvi utvrdio da je autor obaju spisa *Antun Kukec*, tadašnji profesor fizike na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu i nekadašnji Dominov profesor.²¹

Domin je godinu dana kasnije odgovorio na prigovore Antuna Kukeca svojom knjižicom *Reflexiones, quibus auctor Commentationis de electricitate medica in museo physico Quinque-Ecclesiensi experimentis comprobata Julii Tranquilli Animadversioni in eandem Zagrabiae anno 1789 editae respondet* (Pokusima potvrđena domišljanja kojima autor Tumačenja ljekovitog elektriciteta u Pečujskom fizikalnom učevnom zavodu odgovara na Prigovore Julija Trankvila objavljene u Zagrebu 1789. godine), Budim 1790. O Dominovu odgovoru na prigovore *Antuna Kukeca* Klochhammer navodi sljedeće: »Stoga je sišao (Domin) u Arenu i toliko je mnoštvo električnog fluida nabacao na Tranquilla, s toliko izabranih iskara ublažio sve napadaje, iznio je tolike objekcije i dokaze mirno i čedno, ostavivši sumnju da li je veću slavu svoga imena stekao tim duhovitim napadom ili samim svojim *Tumačenjem*. Ishod stvari je dobro ispao, jer je protivnik zašutio, a liječnici prihvaćajući pronalazak, primjenjujući metode i upotrebljavajući pokuse, čekali su da budu od njega poučeni.«²²

Ne upuštajući se u analizu Dominova *Tumačenja*, Kukecovih prigovora i Dominova odgovora na njih, navest ćemo samo ono što Domin o svemu tome kaže u svojim pismima. S obzirom na Dominovo *Tumačenje*, koje je tiskano 1789. godine u Zagrebu, naši povjesničari medicine su postavili opravdano pitanje: »Da li se Domin aktivno bavio elektroterapijom i u našoj sredini ili je njegov doprinos povijesti elektroterapije u nas vezan isključivo za činjenicu da je njegov prvijenac *Commentatio in Electricitatem medicam* tiskan u Zagrebu?«²³ Odgovor na to pitanje daju nam Dominova pisma.

²¹ O *Antunu Kukecu* znamo da je bio plemić, rođen u Ptuju u Štajerskoj 12. listopada 1738. Stupio je 16. kolovoza 1756. godine u isusovački red u Grazu. Isticao se kao dobar govornik. Govorio je latinski i njemački jezik. Te podatke donosi Miroslav Vanino u radu: Podaci o Hrvatima kandidatima Isusovačkog reda g.g. 1728--1767, *Vrela i prinosi*, br. 4, Sarajevo 1934, str. 75. Kukec je na Zagrebačkoj akademiji znanosti u Zagrebu predavao fiziku u razdoblju od 1774. do 1797. godine. Nije poznato da je, osim navedenih spisa, bilo što drugo objavio.

²² Franjo Klochhammer je djelovao od 1790. godine do smrti na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu. Napisao je i govorio brojne nekrologe o svojim suvremenicima. Govor koji je održao na komemoraciji J. F. Dominu tiskan je pod naslovom: *Oratio qua viro eruditissimo Josepho Francisco Domin...*, Zagreb 1819, 16 str. Navedeni citat nalazi se na str. 8.

²³ Biserka Belicza, F. J. Domin i problem elektroterapije u 18. stoljeću, *Zbornik radova prvog simpozija iz povijesti znanosti, Znanost u sjevernoj Hrvatskoj u XVIII stoljeću*, Zagreb 1978, str. 94.

Iz Dominovih pisama zaključujemo da su dva razloga bila povod prigovaračkom raspoloženju i pisanju njegova bivšeg profesora i prijatelja *Antuna Kukeca*. U vrijeme školskih praznika 1789. godine Josip Domin je boravio u Zagrebu. U to kratko vrijeme svoga prazničkog boravka, a na zahtjev zagrebačkog biskupa, radio je na liječenju pomoću elektriciteta. Time se istaknuo i postao popularan. Osim toga, na nagovor svojih sugrađana, u Zagrebu je objavio i svoj prvi spis iz područja elektroterapije. To je ujedno i jedini Dominov rad koji je tiskan u Zagrebu.

Sam Domin u svojim pismima kaže o tome: »Trebalo da znaš da su me nestrpljivi ljudi prisilili da ih liječim elektricitetom. Neki su smatrali da je to vrijedno da se objavi. Zato su oni najprije dali kratku vijest u javne novine, a onda su od mene tražili da o tome napišem nešto opširnije. Učinio sam neke vrste *Tumačenja* i pobrinuo se da se za vrijeme mojih praznika to tiska u Zagrebu gdje sam na zahtjev svoga biskupa vršio električna liječenja, koliko je to bilo moguće čovjeku koji je tamo boravio radi odmora, a ne radi rada. Te dvije stvari su po mom mišljenju, kao i nukanje drugih, učinile da se muž, dotada moj najbolji prijatelj, dao ne samo na pobijanje *Tumačenja* nego na njegovo komadanje. I to je zbilja na izvanredan način učinio, izdajući malo poslije *Prigovor* na moje *Tumačenje*, u kojem me na čudan način izaziva da gorim od težnje za taštom slavom i kori me, a sve pod imenom Julius Tranquillus. Nikad ne bi povjerovao da čovjek prijatelj, svećenik, bivši isusovac, moj nekadašnji profesor fizike na Zagrebačkoj akademiji, kojega nikada nisam povrijedio (*Antun Kukec*, ali nemoj dalje širiti ime čovjeka koji je želio ostati u tajnosti, a to je jedino što je u cijelom svom djelu učinio najrazboritije, što odaje strast a ne dostatnost novijih knjiga, što razboriti s pravom preziru) može pasti u tako nepoštednu rječitost kojom govori u *Prigovoru*. Kad budeš sasvim proučio moj razlog u prosuđivanju tih stvari, jedva ćeš reći da sam pretjerao: držat ćeš da bi duh manje potamnjen smatrao da je sve to još više uveličano. I doista on je imao dosta vremena da se smiri. Smatrao sam da ovome treba odgovoriti u duhu nekih vrlo uvažanih ljudi, osobito *Faicsera*, koji se gotovo više ljutio na tog čovjeka od mene.«²⁴ U jednom pismu dvije godine kasnije Domin kaže: »Ja se još uvijek bavim elektriziranjem. Više uspješnih ozdravljenja, kojih učinak još uvijek traje, učinilo me je iznenada liječnikom. Porijeklo, napredak i metoda naznačeni su u *Prigovoru*, koji se Juliju Tranquillu toliko nije sviđao, što sam svečano izložio u *Domišljanjima*, izdanima u Budi. Godinu i pol je otada prošlo, a protivnik šuti i izgleda da će šutjeti, jer je takva snaga argumenata koje sam naveo. Vidi protivnik da je bez pomoći najnovijih knjiga i pokusa uzalud sići u arenu protiv čovjeka koji to dvoje obilno posjeduje.«²⁵

Pitanja o elektricitetu i njegovoj primjeni u liječenju bila su veoma popularna u 18. stoljeću. U to doba u Ugarskoj nijedan fizičar nije bio tako dobro upoznat s učenjem o elektricitetu i tehnikom eksperimentiranja s njime kao naš Domin. Mađarska povjesničarka fizike *Zempén Jolán* kaže o tome: »Gotovo svaki od dosadašnjih autora spominje da se elektricitet može iskoristiti i u liječenju. Međutim, Josip Franjo Domin (1754—1819), zagrebačkog

²⁴ Dominovo pismo na latinskom upućeno *Paitneru* iz *Pečuha* 23. siječnja 1790. godine.

²⁵ Dominovo pismo na latinskom upućeno *Paitneru* iz *Pečuha* 3. siječnja 1792. godine.

porijekla, ovo je područje izabrao kao glavnu temu istraživanja, pa ga zbog toga Jugoslaveni drže pionikom elektroterapije. (...) Domin nije spadao u prevarante, karakteristične za to doba, koji su varali lakovjerne ljude mesmerizmima i tome slično. Bio je ozbiljan znanstvenik, s temeljitim fizikalnim znanjima, ako je i griješio, bio je dobronamjeran u svakom slučaju. Zanos inovatora i njega je zahvatio kao i Pongrázta, ali je na kraju ispravno naslutio bit stvari.²⁶

Zahvaljujući Dominovim istraživanjima o elektricitetu i njegovoj primjeni u liječenju, to područje dobiva svoje mjesto i u udžbenicima fizike krajem 18. i početkom 19. stoljeća u Ugarskoj. Tako u udžbeniku nekadašnjeg Dominova profesora Ivana B. Horvatha, najprije u izdanju iz 1790. godine, a kasnije i u drugim izdanjima, nakon prikaza Voltina elektrofora i osjetljivog elektrometra, izložena je elektroterapeutska primjena.²⁷ I na Zagrebačkoj akademiji znanosti, u građi za drugi semestar iz fizike, govori se o elektricitetu i njegovoj primjeni u liječenju, ali tek u tezama od 1798. godine i nadalje, kada je katedru fizike od Antuna Kukeca preuzeo Juraj Šup.²⁸

Ne samo naši nego i mađarski povjesničari znanosti također nazivaju našeg Domina ocem elektroterapije. Navode da se poznati mađarski fizičar 19. stoljeća *Anyosról Jedlik* (1800—1895), kada je 1839. godine preuzeo dužnost profesora fizike na Peštanskom sveučilištu, poslužio istraživanjima i eksperimentalnim priborom Josipa Domina, oca elektroterapije.²⁹

5. Dominov izbor za redovitog profesora na Peštanskom sveučilištu i žalbe Ignjata Martinovića

Novo životno razdoblje Josipa Domina je započelo 1. prosinca 1791. godine, kada je izabran za nasljednika *I. Bapt. Horvatha* (1732—1799), profesora na katedri za fiziku i mehaniku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Pešti.

Odlaskom *Ivana B. Horvatha* u mirovinu Ugarsko namjesničko vijeće je 10. lipnja 1791. godine objavilo natječaj za izbor profesora na ispraznjenju katedri iz prirodoslovlja (*physis*) i mehanike. Na natječaj se javilo osam kandidata. Osim našeg Domina molbe su poslali: *Ignjat Martinović*, dotadašnji profesor fizike na Sveučilištu u Lavovu; *Victor d'Este* i *Ignác Lang*, svjetovni svećenici i profesori fizike na akademiji u Košicama; *Adám Tomcsányi*, profesor fizike na akademiji u Nagyvaradu (Oradea). *János Hübler* i *Stephan Szablik*, bivši isusovci, i *Joszsef Szarka*, asistent, koji je do popunjenja katedre djelovao u svojstvu Horvathova zamjenika. Ugarsko namjesničko vijeće je 29. srpnja iste godine poslalo navedene molbe Sveučilišnom vijeću, s tim da se u roku deset dana predlože izabrani kandidati.

Josip Domin je u svojoj molbi od 13. svibnja 1791. godine naveo, između ostalog, i sljedeće: »A u tumačenju fizike postupam tako da osim već poznatih pokusa pravim i one koje je pronašla neumorna radinost najnovijih učenjaka,

²⁶ Jolán Zemplén, djelo navedeno u bilješci 15, str. 412. i 414.

²⁷ Ivan Horvath, *Elementa physicae opus novis elaboratum curis et a prioribus editionibus diversum*, Buda 1790, str. 390, 392. i 385.

²⁸ Žarko Dadić, djelo navedeno u bilješci 13, str. 24

²⁹ Loránd Eötvös, *Jedlik Anyosról írt nekrológiában, Természettudományi Közlöny*, Budapest 1897, str. 392.

osobito u području istraživanja zraka i vatre, i to u vrijeme slobodno od predavanja, a također vrlo brižno i marljivo pripremljenih i za javna predavanja.« Također je naveo da je »za što uspješnije obrađivanje fizičke znanosti stekao uz materinski (hrvatski) i znanje latinskog, francuskog, njemačkog, talijanskog i engleskog jezika.« Uz molbu je priložio i detaljan uvid u svoja objavljena djela.³⁰

U Komisiji za izbor kandidata Filozofskog fakulteta Peštanskog sveučilišta bili su profesori *Ivan Paskvić* (1754—1829), hrvatski učenjak, svjetovni svećenik, profesor više matematike i tadašnji dekan Filozofskog fakulteta; *Jacob Wisterl*, liječnik, profesor kemije na Medicinskom fakultetu, tadašnji rektor Peštanskog sveučilišta; i već spomenuti *Ivan B. Horvath*, pisac udžbenika iz fizike. Komisija je izabrala ove kandidate: na prvo mjesto *Josipa Franju Domina*, na drugo mjesto *Victhora d'Estea* i na treće mjesto *Ádámu Tomcsányisa*, obrazloživši »da treba drugima pretpostaviti Josipa Domina, svećenika, koji već četrnaest godina predaje fiziku dijelom na Györskoj, a dijelom na Pečujskoj akademiji, uz potpuno zadovoljstvo i napredak učenika, a objelodanio je i djela koja obilno svjedoče o njegovoj sposobnosti i, što je najvažnije, o spretnosti u vršenju pokusa.« Također je navedeno da je »Dominov interes obuhvaćao isključivo prirodne znanosti«. Sveučilišno vijeće se suglasilo s prijedlogom Komisije i isti prijedlog podastrijelo Ugarskom namjesničkom vijeću na prihvaćanje.³¹

Ignjat Martinović (1755—1795) je već prije podneska Sveučilišnog vijeća uspio saznati da nije ušao u uži izbor, pa je već 17. kolovoza predao novu molbu Ugarskom namjesničkom vijeću. U molbi je naveo svoje radove i otkrića, pozivajući se na recenzije u inozemnim stručnim časopisima i na znanstvena tijela koja su ga prihvatila za svog člana. Priložio je i pisma nekih matematičara i fizičara Evrope, u kojima se odaje priznanje njegovu radu. Ugarsko namjesničko vijeće je poslalo njegovu molbu na razmatranje Sveučilišnom vijeću. Osim toga Martinović je 28. kolovoza pisao dvorskom savjetniku *Gottfriedu van Swietenu* (1734—1803), a 1. rujna se neposredno obratio i vladaru *Leopoldu II*, moleći ga da njega izabere za profesora na ispražnenoj katedri. Vladar je njegovu molbu poslao Mađarskoj kancelariji i predložio da se pričekaju izvještaj Sveučilišta i Ugarskog namjesničkog vijeća. *Martinović*, koji je u međuvremenu stupio u redove tajnih redarstvenih doušnika, obratio se *Franzsu Gotthardiju*, izvršitelju carevih političkih ideja, iznoseći svoj problem tako što je rekao da ga *Van Swieten* podržava u izboru za profesora, ali da su profesori Peštanskog sveučilišta protiv toga. *Gotthardi* mu je savjetovao da potraži vrhovnog vijećnika Mađarske kancelarije i da mu kaže da je vladar obćao da će posredovati u *Martinovićevu* korist. Međutim, izgleda da je car *Leopold II* odvratio *Gotthardia* i *Martinovića* od daljeg angažiranja oko dobivanja katedre jer je spomenuti posjet izostao, a kad je *Martinović* ipak potražio vrhovnog vijećnika, svoja nastojanja oko fakultetske katedre nije uključio u razgovor.³²

³⁰ Mađarski državni arhiv u Budimpešti (O. L.), Helytlan. Litt. pol. 1791, fons. 3, position 244, 245. Osim Dominove molbe nalaze se i molbe ostalih sedam kandi-

³¹ Isto, position 243 i 314.

³² Isto i Kálmán Benda, *A Magyar Jakobinus Mozgalom iratai*, Budapest 1957, str. 411—414. Vidi također Imre Szencpétery, *A Bölcsészettudományi Kar Története 1635—1935*, Budapest 1935, str. 201. i 256. Leopold II. je u prosincu 1791. godine

U međuvremenu je Sveučilišno vijeće predalo Komisiji Filozofskog fakulteta Martinovićeve radove na detaljnu recenziju. Ivan Pasković je recenzirao Martinovićeve matematičke radove i zaključio da u tim radovima ne samo da nema novih znanstvenih prinosâ nego da autor ne vlada temeljnim znanstvenim spoznajama. Jacob Winterl je nakon recenzije Martinovićeve kemijskih radova naveo više kemijskih grešaka, ali krajnji zaključak je sažeo u recenziju koja nije bila negativna. Najoštrije i sasvim negativno je ocjenio Martinovića Ivan B. Horvath, koji je recenzirao Martinovićevo djelo u dvije knjige *Praelectiones physicae experimentales* (Lavov 1787).³³

Na temelju navedenih recenzija Sveučilišno vijeće se izrazilo nepovoljno o Martinoviću. To je vijeće ponovo predložilo da se za profesora fizike i mehanike izabere Josip Domin. Ugarsko namjesničko vijeće se suglasilo s prijedlogom Sveučilišta te je prijedlog uputilo Mađarskoj kancelariji, koja je zatim uputila podnesak kralju sa zamolbom da potvrdi izbor Josipa Franje Domina, navodeći za Martinovića samo to da je po mišljenju fakulteta nepodoban za sveučilišnog profesora.

Mađarska povjesničarka fizike Jolán Zemplén kaže o tome: »Josip Domin bio je bez sumnje čovjek originalnog mišljenja i profesor velikog obrazovanja, a njegova prednost u odnosu na Martinovića sastojala se i u tome što je njegov interes obuhvaćao isključivo prirodne znanosti.« Poznato je da je Martinović, kao pristalica francuske revolucije, bio optužen zbog sudjelovanja u jakobinskoj zavjeri, osuđen na smrt i smaknut u Budimu 1795, jednu godinu poslije Lavoisiera. Martinović je bio originalan kemičar, autor niza rasprava o praskovom zlatu, pionir frakcijske destilacije nafte kojom je među prvima odvojio benzin od petroleja.³⁴ Pa i kemičar Winterl, kao član Komisije za izbor, dao je povoljnu recenziju za Martinovića, ali mu je zajedno s ostalim članovima komisije zamjerio što ima »druge interese«, a ne bavi se isključivo prirodnim znanostima. Očito je da su ti »drugi interesi« Martinovićeve bili njegova djelatnost u nemirnim društvenim događajima toga vremena, što komisija za izbor nije odobravala, te ga je proglasila nepodobnim za sveučilišnog profesora. Na temelju prijedloga Sveučilišta, Ugarskog namjesničkog vijeća i Mađarske kancelarije kralj Leopold II dao je svoju suglasnost za izbor Josipa Domina krajem studenog 1791. godine.

Nakon Dominova izbora odlučeno je da *Joszsef Szarka* (1764—1827) otputuje u Pečuh i tamo zamijeni Domina dok se putem natječaja ne odredi Dominov nasljednik. Odmah nakon Szarkina dolaska Domin će otputovati u Peštu da ne bi došlo do prekida predavanja ni u Pešti ni u Pečuhu. Na temelju jedne bilješke u Dominovu djelu *Commentatio altera . . .*, Pestini 1793, amatrako se da je Domin počeo predavati u Pešti 23. veljače 1792. godine. Među-

imenovao Martinovića carskim i kraljevskim savjetnikom, s penzijom u visini profesorske plaće, a početkom 1792. godine i »dvorskim kemičkom«. Godine 1794. Martinović je uhapšen i pogubljen u Beču kao jedan od vođa jakobinaca.

³³ Horvath je recenzirao samo drugu knjigu Martinovićeve djela, navodeći da se s prvom nije pobavio jer je o njoj već bila objavljena negativna kritika u časopisu *Merkur von Ungarn*. Horvathovu recenziju je detaljno prikazala Jolán Zemplén u djelu navedenom u bilješci 15, str. 270. i 271.

³⁴ Szabadváry Ferenc-Szőkefalvi Nagy Zoltán: *A kémia története Magyarországon*, Akadémiai kiadó, Budapest 1972, str. 110—117.

tim, arhivski izvori govore da je Domin doputovao u Peštu već 19, a predavati počeo sutradan, 20. veljače 1792. godine.³⁵

Uz Ignjata Adama Prandta (1742—1817) i Mihajla Šoretica (1741—1786), profesora na Medicinskom fakultetu, zatim Ivana Paskovića (1754—1829) i Franje Brune (1745—1817), profesora na Filozofskom, te Adalbertu Barića (1742—1830), profesora na Pravnom fakultetu, Domin dolazi kao sljedeći Hrvat na Sveučilište u Peštu. Kasnije će još doći Mirko Daniel Bogdanić (1760—1802), Matija Petar Katančić (1750—1825) i drugi.³⁶

U Pešti se Domin nastavio baviti istraživanjima primjene elektriciteta u liječenju. Iz tog područja objelodanio je četiri djela: *Commentatio in electricitate medicam regii musaei physici Quinque-Ecclesiensis*, (Tumačenje ljekovitog elektriciteta u Kraljevskom pečujskom fizikalnom učevnom zavodu), u Zagrebu 1789, zatim *Reflexiones quibus auctor Commentationis de electricitate medicam in museo physico Quinque-Ecclesiensi experimentis comprobata Julii Trankvilli Animadversioni in eandem Zagrabiae anno 1789 editae respondet* (Pokusima potvrđena domišljanja kojima autor Tumačenja ljekovitog elektriciteta u Pečujskom fizikalnom učevnom zavodu odgovara na Prigovore Julija Trankvila objavljene u Zagrebu 1789. godine), u Budimu 1790, *Commentatio altera de electricitate medica, in museo physico Quinque-Ecclesiensi experimentis comprobata* (Drugo tumačenje ljekovito elektriciteta potvrđeno pokusima u Pečujskom fizikalnom učevnom zavodu), u Pešti 1793, te četvrto, najopširnije djelo u obliku sinteze dotadašnjeg znanja o elektroterapiji *Arta electricitatem aegris tuto adhibendi, cum propriis, tum aliorum virorum celebrissimorum experimentis illustrata*, (Umijeće bezopasne primjene elektriciteta na bolesnike s obzirom na pokuse kako vlastite tako i one drugih preslavnih muževa), koje je u Pešti doživjelo dva izdanja, 1795. i 1796. godine.

U Pešti je 1799. godine objelodanjeno i posljednje Dominovo djelo pod naslovom *Lampadis electricae optimae notae descriptio eaque utendi ratio* (Opis najbolje poznate električne svjetiljke s uputom za njenu upotrebu). U tom djelu Domin je usavršio električni upaljač na vodik i objasnio princip rada tog upaljača. Taj je rad u ono doba bio dobro tehničko rješenje za širu praktičnu upotrebu, pa je drugo njegovo izdanje izašlo također u Pešti 1800. godine, ali u prijevodu na njemački jezik. Preveo ga je Dominov kolega s Peštanskog sveučilišta Ludwig von Schedius (1768—1847), profesor estetike i umjetnosti, kojeg je Domin 1797. godine predložio za svog nasljednika na dužnosti dekana Filozofskog fakulteta.

Josip Domin je djelovao devet godina na Sveučilištu u Pešti. Bio je cijenjen kao veliki eksperimentator i ugledni znanstveni radnik. Djelovao je kao član mnogih znanstvenih komisija. Tako je 8. listopada 1792. godine, kao

³⁵ Zdravko Faj u radu navedenom u bilješci 12, na str. 216, navodi po jednoj bilješci iz Dominova djela o elektroterapiji da je Domin započeo predavanja u Pešti 23. veljače. U Mađarskom državnom arhivu (O. L.) u Budimpešti, pod signaturom Helyttan Litt. pol. 1792, fons 9, position 7, 15, 64, nalazi se dopis tadašnjeg rektora Peštanskog sveučilišta Franciscusa Rauscha, upućenog Ugarskom namjesničkom vijeću, u kojem se obavještava da je Domin došao na Sveučilište 19, a predavanja započeo 20. veljače 1792. godine.

³⁶ Za Prandta i Šoretica vidi: Mirko Dražen Grmek, *Hrvatska medicinska bibliografija*, Dio I, Zagreb 1955, str. 140, 141. i 165, a za Bruna, Barića, Bogdanića i Katančića: Georgius Fejér, *Historia Academiae Scientiarum pazmaniae Archiepiscopalis*, Buda 1835, str. 98. i dalje.

član komisije, ispitao model mosta koji je načinio Antun Ingkhofer. Zatim je 8. srpnja 1793. dao svoje mišljenje o ručnoj štrcaljki, koju je u »Mehaničkom muzeju« ostavio njegov prethodnik Ivan B. Horvath, a dao je svoje mišljenje i o gradnji vodenog mlina za žito na ostrogonskom kanalu.³⁷

Tijekom svog djelovanja na Sveučilištu Domin se osobito zalagao za unapređivanje prirodnih znanosti. Uspio je nabaviti niz nastavnih pomagala i uređaja za pokuse. Skromni prirodoslovni kabinet na Peštanskom sveučilištu prvi put je obogaćen i popunjen darovima biskupa *Ferenza Berchtolda*. Preuzeo ih je *Franjo Bruna* (1745—1817), također hrvatski učenjak, i zajedno s Dominom uredio kabinet 1794. godine. Međutim, kako je većina uređaja već bila zastarjela, na Dominov poticaj je 1796. godine odobren veći novčani iznos za nabavu novih uređaja za izvođenje pokusa i održavanje nastave iz prirodoslovlja. Prilikom preseljenja u novu zgradu za njihov smještaj su, također na Dominovu inicijativu, odobrena nova novčana sredstva. Tom prilikom je nabavljen pneumatski pribor sa živom, aparati za pokuse o elektricitetu i drugo. Tako je Domin bio zaslužan i za opremanje i uređenje prirodoslovnog kabineta Peštanskog sveučilišta.³⁸

U prilog zalaganja i Dominova marljivog rada na Peštansko sveučilištu govore i podaci da mu je kralj, preko Ugarskoga namjesničkog vijeća, dvaput odobrio povišicu plaće (1792. godine od 500 na 700 forinti i 1794. godine od 700 na 800 forinti).³⁹

Koliko je Domin bio cijenjen na Peštanskom sveučilištu vidi se i po tome što je 1794, 1795. i 1796. godine bio dekan Filozofskog fakulteta (Prilog II). Na sjednici od 25. studenog Šk. godine 1796/97. Domin je predložio da ga na toj dužnosti naslijedi *Ludwig von Schedius* (1768—1847), tadašnji profesor estetike i umjetnosti. Kada je Schedius preuzeo dužnost dekana, Domin je nastavio djelovati kao tajnik Filozofskog fakulteta, umjesto datašašnjeg *Martina Schwartnera*. Osim navedenog Josip Domin je tijekom 1798. godine bio i rektor Sveučilišta u Pešti.⁴⁰

6. Napuštanje službe sveučilišnog profesora i povratak u Zagreb

Godine 1800. Domin je imenovan zagrebačkim kanonikom i pozvan je u Zagreb da obavlja dužnost rektora Zagrebačkoga biskupskog sjemeništa. U

³⁷ U prvim godinama Dominova djelovanja na Sveučilištu spominje se jedan događaj koji se odnosio na pitanje službene nadležnosti i prava vlasništva na pozamašni novčani iznos, koji je Domin našao 29. svibnja 1792. godine u prirodoslovnoj zbirci fakulteta. Novčani iznos se nalazio u cijevi (tubus), koju je Sveučilište dobilo od tada već pokojnog astronoma *Ferenza Weisza*. Domin je iznos predao sveučilišnom rektoru, navodeći da mu njegov prethodnik na katedri fizike Ivan B. Horvath o tome ništa nije spomenuo. Za Dominov rad u znanstvenim komisijama vidi: L. Brozović, rad naveden u bilješci 3, str. 216. i 218.

³⁸ *Franjo Bruna* se rodio 14. rujna 1745. godine u Zagrebu. Najprije se na Peštanskom sveučilištu bavio meteorološkim promatranjima za manhajmsko društvo, a kasnije djeluje kao profesor više matematike (vjerojatno je naslijedio Ivana Paskvića). O Dominovu i Bruninu zalaganju za uređenje prirodoslovnog kabineta Peštanskog sveučilišta govori Tivadar Pauller u djelu *A Budapesti Magyar Kir. Tudomány-Egyetem Története*, sv. 1, Budapest 1880, str. 449.

³⁹ Arhivski izvori Mađarskoga državnog arhiva navedeni u bilješci 18.

⁴⁰ *Diarum rerum notabiliorum Facultatis Philosophicae ab anno 1773*, rukopis bez signature, Arhivski odjel Sveučilišta u Budimpešti.

svom pismu od 13. listopada 1800. godine on kaže: »No moram se rastaviti od fizike jer ću provoditi život tamo gdje neće biti ni djela novih pisaca, ni aparata, ni pogodnog vremena za izvođenje pokusa. Njegova Ekselencija, moj poglavar, određuje me za rektora u sjemeništu za mlađi kler, a dobro znaš da meni nije tuđa ta služba, koliko ovisi o njezinoj pravilnoj uredbi. Kad sam toliko životne dobi proveo u promatranju osjetljivih stvari, možda ne sasvim izravno, valjda ću s pravom ostalo vrijeme posvetiti svetim studijama, ali ni pošto, kako se ti, prijatelju, šališ, prigovarajućem neradu. Ništa nisam objelodanio u posljednje vrijeme, a od novog komentara držim da već imaš verziju *Opis električne lampe*. Da me i o drugim stvarima i literaturi savjetuješ te da do smrti i dalje nastavimo s onim prijateljstvom koje nas je dosad vezalo ne samo da želim nego i jako molim.«⁴¹

Po jednoj vijesti Ugarskoga namjesničkog vijeća može se zaključiti da se Domin preselio u Zagreb krajem svibnja 1801. godine. Naime, 5. svibnja te godine Ugarsko namjesničko vijeće javilo je Peštanskom sveučilištu da je kralj imenovao dotadašnjeg profesora fizike i gospodarstva na Požunskoj akademiji *Ádáma Tomcsáya* (1755—1831) na ispražnjeno mjesto za profesora fizike i mehanike na Sveučilištu u Pešti.⁴²

U posljednjih devetnaest godina života koje je proveo u Zagrebu Domin se gotovo uopće nije bavio znanstvenim radom. Uglavnom je samo ispisivao bilješke iz znanstvene literature, dodajući im neke svoje primjedbe, što je sačuvano u njegovoj rukopisnoj ostavštini. Nije objavio ni jedno novo djelo. To je razumljivo stoga što u Zagrebu nije imao uvjeta za eksperimentalni rad, pa nije mogao izvoditi pokuse. Domin je sudjelovao pri izradi planova za regulaciju rijeke Save i bio stalni član povjereništva za izradu te regulacije. Osim toga u razdoblju od 1806. do 1809. godine izradio plan za zgradu kaptolske milicije na topličkom imanju.⁴³

Boraveći u Zagrebu Domin se ipak najviše posvetio različitim dužnostima unutar crkve. Djelujući tri godine kao rektor Zagrebačkog biskupskog sjemeništa, nastanio se u župi sv. Marije, gdje se istaknuo u podučavanju sjemeništara. Domin je djelovao od 1801. godine zajedno sa svojim dugogodišnjim prijateljem hrvatskim latinistom i bibliofilom *Adamom Alojzom Baričevićem* (1756—1806). Oni su zajedno djelovali do 1803. godine, kada je Baričević otišao za župnika u Brdovcu, nedaleko od Zagreba.⁴⁴

Uz razne dužnosti Domin je dobio i niz crkvenih priznanja i počasti. Već za Dominova djelovanja u Pešti biskup *Maksimilijan Vrhovec* (1752—1827) imenovao ga je počasnim kanonikom čazmanskim zbog zasluga za crkvu i državu i zbog dugogodišnjeg obučavanja omladine. Car *Franjo I*, nasljednik *Leopolda II*, imenovao ga je 20. lipnja 1800. godine redovnim kanonikom za-

⁴¹ Dominova prepiska navedena u bilješci 6. Pismo upućeno Paitneru iz Pešte 13. listopada 1800. godine.

⁴² Leander Brozović, rad naveden u bilješci 3, str. 41, i Zdravko Faj, rad naveden u bilješci 12, str. 219. Brozović navodi datum 5. svibnja, a Faj 15. svibnja. Prema arhivskom izvoru Mađarskoga državnog arhiva, navedenom u bilješci 30, odgovara datum 5. svibnja.

⁴³ Leander Brozović, rad naveden u bilješci 3, str. 40, 41.

⁴⁴ O Baričevićevu životu i radu vidi: Vladoje Dukat, O književnom i naučnom radu Adama Alojza Baričevića (1756—1806), Rad JAZU, knjiga 224, Zagreb 1921, str. 75—97.

grebačkim, a u kanoničku dužnost je uveden 24. prosinca iste godine. Imenovan je također 1808. godine arhidjonom Vrbovca, 1812. godine arhidjonom Varaždina, a 1816. godine arhidjonom od Vaške. Posljednjih sedam godina života Domin je bio teško bolestan. Patio je od kostobolje i bio gotovo nepokretan. Unatoč tome, vješt računu, redovito je pomagao referentu generalnog vikara zagrebačkog biskupa *Mattji Aspergeru* u poslovima oko oporučnih predmeta i revizija računa.⁴⁵

Josip Franjo Domin je umro 19. siječnja 1819. godine u 65. godini života. Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu 14. ožujka 1819. godine održala mu je komemoraciju, a o Dominovu životu i radu govorio je tadašnji profesor matematike na Zagrebačkoj akademiji znanosti Franjo Klohammer (1755—1831).⁴⁶

Josip Domin je pokopan u katedrali. Svoju bogatu biblioteku Domin je poklonio svom mlađem bratu Mirku, a Mirko ju je poklonio Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu.⁴⁷

7. Dominovo članstvo u talijanskim akademijama

Josip Franjo Domin je 21. ožujka 1799. godine imenovan članom Arkađijske akademije u Napulju. Ta mu je akademija 10. lipnja iste godine dodijelila i počasni doktorat (Prilog III). Od 10. prosinca 1802. godine Domin je bio član Etrurščanske akademije u Cortoni (Prilog IV).

Arhivski dokumenti o napuljskoj akademiji *Arcadia Reale* nisu sačuvani, pa ne možemo točno znati tko je i na temelju čega predložio Domina za člana te akademije. U Wurzbachovu leksikonu nalazimo da je Domin imenovan članom talijanskih akademija na temelju svojih radova »koji su našli mnoge protivnike, ali su njegovo ime učinili poznatim i u inozemstvu«.⁴⁸

Treba navesti još jednu okolnost koja je pogodovala Dominovu izboru za člana napuljske akademije *Arcadia Reale*. Naime, Dominov bliski prijatelj *Adam Alojz Baričević* (1756—1806), hrvatski latinist, bibliofil i polihistor, izabran je za člana te akademije nepuni mjesec dana prije Domina, 4. veljače 1799. godine.⁴⁹ Baričević je bio vrlo dobro znana i istaknuta ličnost u latiniističkim redovima Ugarske i Italije, a osobito mu je bio naklonjen *Federigo marchese Manfredini* (1743—1829), tajnik cara Leopolda II. i ministar velikog vojvode Ferdinanda, koji se založio za Baričevićevo članstvo u napuljskoj aka-

⁴⁵ Zdravko Faj, rad naveden u bilješci 12, str. 218.

⁴⁶ Komemoracija je održana u crkvi sv. Katarine, koja je u to doba bila crkva Zagrebačke kraljevske akademije znanosti i u kojoj je većina profesora te akademije i pokopana. U pozivnicama tiskanim tom prigodom navedeno je da je Domin bio »muž velezaslužan za vjeru, kralja, domovinu i znanost«.

⁴⁷ Prema matici umrlih župe sv. Marije saznajemo da je Domin pokopan u katedrali te da je pogrebni obred predvodio zagrebački kanonik i generalni vikar zagrebačke biskupije *Josip Zalec* (1781—1833). Prema tome nije točan podatak koji se navodi da je Domin pokopan u grobnici Josipa Zaleca.

⁴⁸ Constantin Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, sv. 3, Wien 1858, str. 354.

⁴⁹ Vladoje Dukat, *Napuljska »Arcadia Reale« i Adam Baričević*, Narodna starina, sv. III, br. 8, Zagreb 1924, str. 200—201. Autor donosi tekst Baričevićeva imenovanja.

demiji. Stoga je lako pretpostaviti da je upravo Baričević predložio Dominu za člana te akademije.

Tijekom čitava svog života ni Baričević ni Domin nisu nigdje spomenuli svoja imenovanja i članstvo u napuljskoj akademiji *Arcadia Reale*.⁵⁰ Ni svojim arkadijskim imenom *Neandro Eacido Domin se*, koliko je poznato, nikad nije pozulžio. Tek nakon njegove smrti *Franjo Klohammer* (1755—1831) došao je do teksta imenovanja uručenih Dominu. Klohammer navodi da je Domin zbog skromnosti šutio o odlikovanjima: »Volio ih je radije za sebe sakriti nego i najintimnijim prijateljima očitovati da su mu bili dodijeljeni. Tek poslije smrti izneseni su iz skrovišta i s najvećim udivljenjem bili uručeni našim rukama.«⁵¹

Može se pretpostaviti da su oba naša glasovita znanstvenika, i Baričević i Domin, bili pretjerano skromni, ili da članstvo napuljske akademije *Arcadia Reale* nisu držali osobitom čašću. Međutim, najvjerojatniji razlog njihovoj šutnji su onodobna društveno-politička previranja u Napulju i Italiji. Naime, članovi akademije *Arcadia Reale* bili su najprije odani crkvi, a zatim kralju *Ferdinandu IV. Burbonskom* (1751—1825). Kralj se zamjerio crkvi, a time i Napuljskoj akademiji. Tajnik Akademije grof *Ambrogio Galdi* je tiskao jedan rad u kome je kritizirao kralja zbog proglašavanja sudskog pravorijeka protiv četiri breveva pape *Pia VI*, a nakon toga tiskao je, bez potrebne kraljeve dozvole, još jedan manifest sličnog sadržaja. Stoga je kralj, uz velike probleme, uspio ukinuti napuljsku akademiju *Arcadia Reale*. Kasnije je akademija obnovljena, ali članovi su morali biti odani isključivo kralju.⁵² Kako su i Domin i Baričević bili istaknuti članovi zagrebačkog klera, odani vjeri i crkvi, sgurno je da nisu željeli imati neugodnosti s crkvom, pa svoje članstvo u akademiji *Arcadie Reale* nisu spominjali

Josip Domin je postao 10. prosinca 1802. godine i član akademije u Cortoni. Arhivski izvori o toj akademiji iz doba Dominova imenovanja nisu sačuvani. Poznato je da je akademija utemeljena 29. studenog 1727. godine pod imenom *Accademia Etruscorum*. Glavna djelatnost je bila proučavanje starina, a kako studij antike započinje s Etrurščanima, po tome je akademija dobila i ime. Članovi akademije su mogli postati samo »plemeniti ljudi koji imaju izuzetan talenat i koji su publicirali više djela«. Od 1754. godine broj članova je bio limitiran. *Accademia Etruscorum* u Cortoni je bila čuvena po svojoj bogatoj biblioteci i muzeju. U muzeju je bilo smješteno više zbirki, uglavnom arhe-

⁵⁰ Vladoje Dukati, Korespondencija Adama Alojza Baričevića, *Rad JAZU*, knjiga 243, Zagreb 1932, str. 128—178. U Arhivu JAZU su sačuvana 374 Baričevićeva pisma, ali ni u jednom ne spominje svoje članstvo u napuljskoj akademiji. To ne čini ni Domin u svojim pismima.

⁵¹ Franjo Klohammer, rad naveden u bilješci 22, str. 11.

⁵² Camillo Manieri Riccio, *Cenno storico delle Accademie fiorite in Napoli*, *Archivio storico per le Province Napoletane*, Napoli 1880, anno V, fascicolo III, str. 593—595. Zalaganjem grofa i viteza *Vincenza Ambrogia Galdia*, tadašnjeg odvjetnika kralja *Ferdinanda IV. Burbonskog*, utemeljena je 25. ožujka 1794. godine napuljska akademija, najprije pod imenom *Sinceri del Arcadia Reale*. Ta akademija, iako izvodi lozu od slavne *Società letteraria* kralja *Alfonza Aragonskoga* (1416—1458), bila je poput drugih akademija koje su utemeljene prema uzoru na rimsku *Accademia degli Arcadi*. Nakon ukinuća napuljska *Arcadia Reale* je ponovno osnovana kao *Aletina* i održala se do 1806. godine, otkada je ponovno pod tajništvom *Galdia* i pod novim imenom *Margellina Reale*.

oloških i numizmatičkih, ali postojale su i zbirke raznih uređaja, između ostalih i prirodoslovnih.⁵³

Domin se ponešto bavio proučavanjem starina, napose u vrijeme svog djelovanja u Györu, kada je, kao što je već spomenuto, imao zadatak da predaje i heraldiku. Međutim, članovi Etruršćanske akademije u Cortoni nisu morali biti samo oni koji su proučavali starine, nego je među njima bilo članova koji su se istakli radom u raznim znanstvenim područjima.

Svoje imenovanje i članstvo u Etruršćanskoj akademiji Domin za života također nije nikada spominjao. Vjerojatno se radi o istom razlogu kao u slučaju članstva u napuljskoj akademiji *Arcadia Reale*. Naime, Cortona koja se nalazila na području pokrajine Toskane također je u razdoblju od 1801. do 1807. godine bila pod vlašću kuće Parma-Burbon kao Kraljevina Etrurija, pa su članovi Etruršćanske akademije morali biti odani isključivo kralju Ferdinandu IV. Burbonskom.⁵⁴

8. Zaključak

Dominova djela zaslužuju priznanje jer su se istakla u vrijeme kad su nastala. Ona su vrednovana i imaju svoje mjesto u razvoju opće povijesti znanosti. Međutim, ipak su ostavila najzamjetniji trag u razvoju mađarske i hrvatske znanosti druge polovice 18. stoljeća. Prije svega to je njegova *Fizikalna rasprava*, kratki udžbenik i pregled kemije plinova, te njegova pionirska istraživanja o primjeni elektriciteta u liječenju.

Nakon diplomiranja u Zagrebu i postignuća doktorata znanosti u Trnavi Domin je djelovao u mađarskim gradovima. Radeći preko dvadeset godina na akademijama u Györu, Pečuhu i na Sveučilištu u Pešti stekao je velik ugled kao profesor i znanstveni radnik. Obogatio je mehaničke, fizikalne i kemijske zbirke novim uređajima i pomagalicama i izvodio brojne pokuse. Tehnika eksperimenta mu je bila suvremena i na svjetskoj razini.

Premda nije djelovao u Zagrebu, nego u mađarskim gradovima. Domin je utjecao na znanost i školstvo druge polovice 18. stoljeća u Zagrebu i u Hrvatskoj. Brojnost hrvatskog življa u mađarskim gradovima je bila velika, a mladi ljudi iz naše zemlje tamo su odlazili i studirali, osobito na Sveučilištu u Pešti. U ispitnim tezama koje su sastavljali profesori obično su na drugoj stranici davana imena slušača fizike koji su te teze na ispitima branili. Prema imenima i prezimenima slušača može se zaključiti da je bilo dosta slušača iz hrvatskih krajeva, naprimjer: Franjo Denković, Josip Ratković, Ivan Drašković, Ivan Simončić, Ivan Hadjić, Martin Stunerić i drugi. Dominovim ispitnim tezama koristili su se i profesori na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu, osobito Juraj Šug.

⁵³ Aldo Neppi Modona, *I Fasti dell' Accademia Etrusca di Cortona*, Cortona 1928, poseban otisak, 15 str.

⁵⁴ Vladar Toskane je od 1737. godine bio Franjo I. Lotariński (1708—1765), suprug Marije Terezije. Nakon njegove smrti Toskana je bila sekundogenitura Habsburgovaca (1765—1806), s prekidom od 1801. do 1807. godine, kada je kao Kraljevina Etrurija pod vlašću kuće Parma-Bourbon, i 1807—1815, kada je pripojena Francuskoj.

Domín je redovito održavao veze s hrvatskim krugom znanstvenih pisaca i učenjaka i u Pešti i u svojoj domovini, osobito s Ivanom Paskvićem, Franjom Brunom, Adamom Alojzom Baričevićem, Kazimirom Bedekovićem, Mirkom Danielom Bogdanićem i Franjom Oršićem. Osim toga u vrijeme školskih praznika uglavnom je boravio u Zagrebu, a 1789. godine na biskupov zahtjev, bavio se liječenjem pomoću elektriciteta. Te je godine u Zagrebu objavio i svoje prvo djelo iz tog područja *Tumačenje ljekovitog elektriciteta*.

PRILOZI

Prilog I.

no 5077/1776

Venerabilis Salutem à Domino!

Disceplurus à Nobis Reverendus Dominus Josephus Dominus Clericus
 Diaconi Zagrabienſis expeſit Studiorum, et Morum saluta Libera
 cajuſ Deſiderio annuenteſ, teſtamur Eundem in hac Regia Aca-
 demia Zagrabienſi ante Diem unum Philoſophiam univerſam, Anno
 vero mox præterlapſo Scholaſtico Actum parvum Theologicam ca-
 cam, eade, et Communi Omnium Approbatione defendiſſe, ut illa
 præſtatur potius, quàm Diſcipulum exhiberet. Mores porro quos
 attinet, eaſ omnino Statu, et Legibuſ Academicis conformem
 ſunt præſtulit, ut adeo Eundem Protectioni et Favouri eorum
 ad quos pertinet, tenerrimè commendemus. Datum Zagrabie
 21° Octobris Milleſimo ſeptingentefimo ſeptuageſimo ſexto

(S. S.) Josephus Taisperger
 Academiae Zagr. Director

Tekst preporuke za Josipa Franju Domina, koju je 21. listopada 1776. godine napisao onodobni
 ravnatelj Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu Josip Taisperger.

†

DIARIUM
REARUM NOTABILIORARUM
FACULTATIS
PHILOSOPHICÆ
16 ANNO 1773.

Sequitur Decretum Josephi Domini
anno 179 $\frac{2}{4}$ - 179 $\frac{3}{5}$ - 179 $\frac{4}{8}$.

Naslovna stranica »Dnevnik znamenitih stvari Filozofskog fakulteta od godine 1773.« i školske godine u kojima je Domin obavljao dužnost dekana, napisane Dominovom rukom s potpisom.

Prilog III.

Njegovu presjajnom i prepoštovanom Gospodstvu, gospodinu kanoniku
D. FRANCESCO DOMINU iz Zagreba,

PRAVOMU AKADEMIKU, IZABRANOM ČLANU KRALJEVSKE AKADEMIJE ARKADIJA,

Molimo Vaše presvijetlo i najštovanije Gospodstvo da nam dopusti podijeliti mu ovu diplomu, što gospoda začetnici te akademici i pravi članovi kraljevske Arkadije, koji zastupaju i slavno drevno književno Društvo velikodušnoga kralja Alfonsa I. od Aragona, i Anton Beccadelli iz Bologne, općenito zvan Panormita, i Giovan Gioviano Pontano, imadahu svojom neophodnom dužnošću, a uz jednodušnan pristanak, te s mojom izričitom odlukom; a također i da Vaše prečasto i veoma štovano Gospodstvo, presjajno i ugledno, kao osobu vrhunske učenosti i najdičnijeg imena, ima ovlast u istoj kraljevskoj akademiji držati predavanje o bilo kojem znanstvenom predmetu, svak put kad to ne sprečavaju privatni ili javni sastanci; podijelivši mu, uz to, i arkadijsko ime Neandro Eacidio, koje ćete uvijek očitovati, pa i kad budete davali kakva svoja djela u tisak; te podjeljujući Vam na kraju i čast alfonzanskog doktorata, kojim se možete slobodno služiti na svim akademskim zborovima u zemlji sicilijanskog naroda, te kao ures i sjaj Italije, kojim su već zasjali Giorgio Trapezunzio, Lorenzo Valla, Bartolommeo Fazio, Gabriele Altilio, Alfonso Borgia potom papa Calisto III, Jacopo Sannazzaro, Gjuniano Maggio, Francesco Elio Marchese, Auto Pirro Cigala, Girolamo Seripendo, Tristano Caracciolo, Alessandro degli Alessandri, Scipion Capece, Pietro Bembo, Jacopo Sadoletto, Egiddio da Viterbo i toliki drugi koji bijahu članovima Kraljevskoga napolitanskog književnog društva, poslije preporoda ljudskih umijeća i znanosti, iz bijednog bezdana najpaganakijega i dugog barbarstva. U Kraljevskoj akademiji Arkadija, u Napulju, dne XXI. ožujka, u godini MDCCXCIX naše ere, a u XXXXI. godini od osnutka Akademije.

U ime Njegova Veličanstva Ferdinanda IV, našeg Gospodara i velikog zaštitnika,

Ζηλωτης, Vitez D. Vincenzo Ambrogio Galdi,
grof od Galda, kraljevski patricij di
Belforte — novčarski odvjetnik Njegova
Veličanstva u obrani kraljevske stvari i
Svete zemlje te vječni knez kraljevske
Akademije.

(L. S.)

Egone Possidonio — zamjenik tajnika.

Njegovu presjajnom i prepoštovanom Gospodstvu, gospodinu zagrebačkom
kanoniku D. FRANCESCO DOMINU iz Zagreba,

PRAVOMU I IZABRANOMU AKADEMIKU KRALJEVSKE AKADEMIJE

Ostat će vječito živi u uspomeni potomaka izuzetna pregnuća i žar, s kojima su pravi akademici kraljevske Arkadije, provodeći vaše odredbeno ređenje i moje odriješite izjave, hrabro zagovarali stvar Trojednoga Najvišeg Boga i njegova Veličanstva Ferdinanda IV. Burbonskog, usred najtužnijih posljednjih katastrofa i nemira, prouzrokovanih provalom francuskih razbojnika u Napuljsko Kraljevstvo, i golemom urotom najgorih jakobinskih urotnika, koji su ih ovamo u pomoć i pozvali; što je

sve zauzelo toliko neporočne članove tako golemoga znanstvenog tijela da neprestance podržavaju zásade Svete katoličke rimske crkve, a ništa manje i neoskrnjive kraljevske prednosti, unatoč bezbrižnom i nepodnošljivom bezdanu i nezrecivim ispadima ološvlade, koji su ovdje napredovali sve dok najmilostiviji kralj, naš gospodar, nije ponovo ugledao s pobjedničkim zastavama križa svoju lijepu Siciliju sve do Fara i uspio je predložiti prijestolju; iz reda najodstranjijih i najrevnijih književnih prvaka Vaše se je presjajno i veleštovano Gospodstvo istaknulo i spisima i glasom, napadajući javno urotničke demokratske podvaljivače i okupljajući znatnu množinu rojalista, koji su se prisegom očitovali za stranku Njegova Veličanstva; stoga kao doličnu nagradu tako znatnim zaslugama i za vjeru Isusa Krista i za uzvišenu krunu osjećam dužnost podijeliti Vašem presjajnom i veleštovanom Gospodstvu oznacje naše Kraljevske akademije, koje se o zlatnu vrpcu obješeno oko vrata nosi s visina, i to kao simbol najsvetijeg Trojstva zajedno s grbom burbonske kraljevske loze, to jest sa zlatnim križem na dnu, u znak obrane i zaštite tih ladanaka Presvetoga Trojstva. A samo se po sebi razumije, kako se ne bi onedostojilo takvo jedno plemenito odličje, Vaše štovano i presjajno Gospodstvo ne treba ga nositi osim samo prigodom svetih povonki, u procesijama crkvena obreda, za povremenih općenitih zborova naše Akademije, u čast poznatih otajstava naše svete vjere, ili pak u slavu vladara kralja Ferdinanda IV. i njegove uzvišene kuce i obitelji. U Napulju, u kraljevskoj akademiji Arkadiji, dne XX. u mjesecu lipnju ljeta Gospodnjeg od spasonosnog Utjelovljenja MDCCXCIX, a od osnutka ove Kraljevske akademije godine XXXXI.

U ime Njegova Veličanstva Ferdinanda IV, našeg Gospodara i velikog zaštitnika,

Ζηλωτης, Vitez D. Vincenzo Ambrogio
Galdi, grof od Galda, kraljevski
patricij di Befforte — novčarski odvjetnik
njegova Veličanstva u obrani
kraljevske stvari Svete zemlje te
vječni knez kraljevske Akademije.
Egone Possidonio — zamjenik tajnika

(L. S.)

Tekst imenovanja Josipa Franje Domina za člana napuljske akademije Arcadia Reale 21. ožujka 1790. godine i tekst imenovanja za počasnog člana te akademije 28. lipnja iste godine.

Prilog IV.

Želeći što veći napredak našoj Toskanskoj akademiji (koja se posebice posvećuje proučavanju starina), čast nam je uvrstiti Vas među naš broj obrazovanih i učenih muževa; i budući je nama dobro znana vaša rijetka učenost i naobrazba, jednoglasno smo odlučili na našoj posljednjoj sjednici da Vas Gospodine opate Giuseppe Francesco Domine, kanoniče zagrebački, izaberemo za našeg akademika, i šaljemo Vam ovu svjedodžbu.

U Cortoni, u našem konviktu 10. prosinca 1802.

(L. S.)

Kanonik Orazio Maccari
Tajnik

Tekst Dominova imenovanja za člana Etrurijanske akademije u Cortoni 10. prosinca 1802. godine.

SNJEŽANA PAUŠEK-BAŽDAR

A CONTRIBUTION TO THE BIOGRAPHY OF JOSIP FRANJO DOMIN (1754—1819) BASED ON THE STUDY OF HIS CORRESPONDENCE AND DOCUMENTS IN THE ARCHIVES IN HUNGARY

Summary

The study of Domin's works, especially his treatise on gases in the light of the phlogiston theory, and his pioneering research into the application of electricity for curative purposes aroused a great interest in his life story. From the documents in the archives in Hungary and from his correspondence with Michael Paintner (1753—1826), which is kept in the library of the Benedictine Abbey in Panonhalm near Győr, it has been possible to determine the course of Domin's education, work and his other activities.

Having joined the Jesuit Order in 1769, he completed his elementary education in Leoben, Graz and Vienna. He studied partly in Vienna and partly in Zagreb. He graduated from the Royal Academy of Science in Zagreb in 1776. He got his doctor's degree in mathematics and physics at the University of Trnava in 1777. He was appointed professor of theoretical and experimental physics, mechanics and husbandry at the Royal Academy in Győr (1777) and after that in Pečuh (1786). From 1792 to 1801, he was a regular professor of physics at the University of Budapest, having succeeded Ivan B. Horvath (1732—1799) to the chair.

The paper focuses on Domin's academic activity in Budapest, where he was the Dean of the Faculty of Philosophy (1794—1796) and the Rector of the University (1789). It also draws attention to his appointment as a member and as an honorary doctor of the Academy of Naples — *Arcadia Renle* (1799), and as a member of the *Accademia Etrusca* in Cortona (1802). It shows Domin's influence on the development of science in the Austrian monarchy, especially in Zagreb, and his connections with the circle of Croatian writers and scholars in Zagreb and Budapest.